

Måste kulturellt präglad stadsförnyelse leda till gentrifiering eller kan det göras annorlunda?

Akutbidrag 2017

Diarienummer: 2017-00131

Bidragmottagare: Olshammar, Gabriella

Medelsförvaltare: Göteborgs universitet

Hemvist: Institutionen för kulturvård

Populärvetenskaplig resultatsammanfattning

Bakgrund och syfte

I Göteborg pågår sedan några decennier tillbaka omvandling av stadens centralt belägna industriområden till bostads- och kontorsområden. Det liknar processer på många andra håll i den industrialiserade världen. För det småskaliga industriområdet Ringön är dock visionen från 2012 att göra på ett annorlunda sätt. Kommunen har föreslagit att bevara området med sin låga skala hos kvarter, byggnader och företag. Nya användare och verksamheter ska lockas dit samtidigt som nuvarande brukare och bebyggelse värnas. Flera konstnärer och företag inom kreativa näringar har flyttat in under de senaste fem åren. Men omvandlade och förnyade industriområden blir ofta gentrifierade. Eftersom konstnärer och kulturarbetare tenderar att vara de första pionjörerna när det gäller att finna vägen till tomma och ibland nedgångna, men användbara industrilokaler har deras intåg i industriområden kommit att förknippas med en förestående gentrifiering. Till Ringön har också ett projekt kallat Saltet på Ringön flyttat in. De tre medlemmarna arbetar för att attraheranya användare dit och sätta dem i kontakt med hyresvärdar som har lediga lokaler. Medlemmarna av Saltet har oroats över att ekonomiskt starka aktörer ska utnyttja den attraktion som konstnärer och Saltet bidragit med, och driva fram gentrifiering. Tillsammans med Saltet initierade jag därför detta projekt med syftet att problematisera huruvida man kan sätta likhetstecken mellan kulturellt präglad nydaning av ett industriområde och gentrifiering. Det övergripande målet har varit att finna vägar att gå för Saltet, och andra relevanta aktörer, i akt att skapa en urban nydaning men undvika gentrifiering. Ambitionen har varit att Saltet skulle öka självmedvetenheten om sina egna förhållanden innan det är för sent att göra annorlunda.

Teori och metod

Projektet har genomförts som en fallstudie med inslag av aktionsforskning där jag agerat deltagande observatör. Aktionsforskning används gärna där nya idéer ska prövas, och där ett direkt kunskapsutbyte mellan berörda aktörer och forskare anses kunna berika såväl den sociala praktiken som fördjupa den akademiska insikten. Fallstudien har bestått av besök på plats, deltagande i workshoppar, möten och evenemang, ostrukturerade intervjuer med närvarande verksamma, hyresvärdar och kommunala tjänstepersoner, samt dokument- och arkivstudier. Teoretiskt har jag använt mig av forskning kring industriell gentrifiering, i kombination med två olika begrepp: dels kulturgeografen Nigel Thrifts begrepp "urbant kitt", dels föreställningar om förestående slut på världen (som vi känner den) inspirerat av filosofen Déborah Danowski och antropologen Eduardo Viveiros de Castro.

Huvudresultat

Med förbehåll för att projektet Saltet varit verksamma endast i drygt två år inom en komplex stadsförändringsprocess, tycks det likväl som att de lyckats initiera en nyanserad påverkan från konst och kultur

som både lockar till gentrifiering och motverkar detsamma. Å ena sidan har nyinflyttade verksamheterna väckt behov av mer tillåtande tillämpning av bygglovsregler samt synliggjort potentialerna för en ändrad detaljplan som skulle välkomna publika verksamheter. Kommunen har dock ställt sig restriktiv då ändrad detaljplan skulle anstränga tillståndsreglerna för industriverksamhet och sannolikt locka till omfattande investeringar och i förlängningen gentrifiering. Å andra sidan har kultur, konst och projektets Saltet närvaro i Ringön bidragit till en större sammanhållning sinsemellan industriföretagarna och nyinflyttade företagare och konstnärer. Genom ett av Saltets evenemang tog exempelvis en företagare initiativ till områdets egen tidning, Ö-posten, som i skrivande stund utkommit med tio nummer fyllda med porträtt av såväl mer traditionella industriföretagare i Ringön som nyinflyttade kreativa företagare och konstnärer. Saltet har i diskussioner med kommunala tjänstepersoner, närvarande brukare och hyresvärdar fått till stånd en process där kommunen nu öppnat för tillfälliga bygglov på upp till fem år, vilket kan förlängas två gånger (sammanlagt 5 år x 3). Hyresvärdarna har i sin tur fått kommunen att gå med på att de, även om de inte äger marken utan hyr den på tomträttsavtal från Fastighetskontoret, ändå kan pröva upp till tre mindre detaljplaner under 2019.

Konklusion

Projektmedlemmarna i Saltet har under forskningsprojektets gång ändrat attityd till Ringön. När Saltet initierades beskrev medlemmarna Ringön som ett nedgånget industriområde med potential att bli något annat – via en kort mellanperiod som kreativ oas för kultur och konst. Idag lyfter Saltet värdet av att Ringöns industriella prägel får leva vidare i kombination med nya kreativa företagare. Saltets sätt att agera och uttala sig om Ringön och områdets framtid har förändrats på ett positivt sätt, enligt mitt teoretiska perspektiv. Saltet söker idag medvetet agera för revitalisering utan gentrifiering. I mina intervjuer och möten med kommunala tjänstepersoner har det varit tydligt att de känner väl till gentrifieringens negativa effekter och söker finna vägar till revitalisering utan gentrifiering. Men, tillgängliga planverktyg försvårar att ett område som i detaljplan avsetts för industri kan välkomna publika verksamheter och kultur. Ändrad detaljplan skulle krävas för den rikare blandning som utvecklats i Ringön idag, vilket dock skulle leda till nya tillståndsregler och på sikt undanträngning av störande industriverksamhet. Om de vägar till att pröva mindre detaljplaner som nu öppnas kommer driva fram gentrifiering, eller tvärtom motverka gentrifiering i och med att investeringar tillåts i begränsad skala, är för tidigt att säga.